

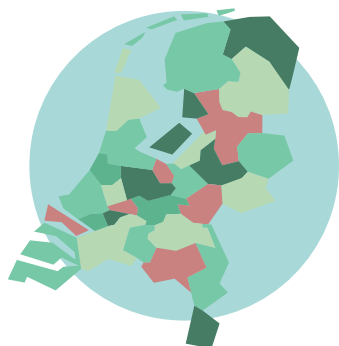
Nationaal Programma RES Regionale Energie Strategie

Foto 1 juli 2021

Kernboodschap

De RES als beweging

Er is veel **waardering** voor de inzet, ambitie en de samenwerking binnen de RES'en. De RES is meer dan een document. Er is een beweging op gang gekomen. Het doel voor 2030 lijkt binnen bereik. De regio's zetten stappen richting de uitvoering. De RES'en 1.0 zijn daarmee een **belangrijke stap** in de energietransitie richting 2030 en verder.

Ambities vastgehouden bij vaststelling

De RES 1.0 wordt momenteel vastgesteld door volksvertegenwoordigers. Hierdoor krijgen ze **democratische legitimiteit**. De **ambities** in RES 1.0 die in de besluitvorming voorliggen zijn bijna overal vastgehouden. Het totale bod is zelfs hoger dan bij de concept-RES'en. De realiseerbaarheid van de ambities is nog een uitdaging.

Regionaal en nationaal stappen gezet

De RES'en zijn **concreter** geworden sinds de concept-RES. Ook op het gebied van **knelpunten** worden **stappen** gezet. Het Rijk, decentrale overheden en netbeheerders spannen zich in om belemmeringen weg te nemen en kansen te benutten.

Stevig maatschappelijk debat

Met de groeiende bekendheid met de RES, neemt ook de **onrust** toe. Er wordt **breder zichtbaar wat duurzame opwek op land gaat betekenen**. Gezondheid en veiligheid zijn veelgenoemde zorgen. Meer aandacht hiervoor is nodig.

Continuïteit in samenwerking nodig

Het is belangrijk om goed **samen te blijven werken** en inwoners, ondernemers, energiecoöperaties en maatschappelijke partijen te **betrekken**. Zowel in uitwerking van zoekgebieden als in de uitvoering. Dit geldt binnen de RES'en, tussen de RES'en, en in samenhang andere opgaven in de leefomgeving. Alleen dan maken we Nederland echt klaar voor de toekomst. Dit vraagt om continuïteit van de RES.

Inhoudsopgave

Deel I – Inleiding	4	Deel III – Signalen uit de omgeving	21
Over deze foto	5	Reflectie van de netbeheerders	22
Over de RES'en	6	Reacties van partners	24
		Signalen uit Den Haag	26
Deel II – Stand van zaken en wijzigingen t.o.v. de concept-RES'en	9	Signalen vanuit de decentrale overheden	27
Stand van zaken en wijzigingen t.o.v. de concept-RES	10	De RES'en in de media	28
Besluitvorming over de RES 1.0	11		
Algemene verschillen tussen concep-RES en RES 1.0	12	Deel IV – Kansen & knelpunten werkgroepen	29
Kwantiteit (ontwikkeling van het bod)	13	Kansen & knelpunten-werkgroepen	30
Leefomgeving	15	Besluiten n.a.v. adviezen werkgroepen	31
Bestuurlijk draagvlak & maatschappelijke draagkracht	16		
Energiesysteemefficiëntie	17	Deel V – Vooruitblik	35
Warmte	18	Opgaven lange termijn: richting 2030-2050	36
Uitvoering	19	Ontwikkeling RES richting 2030	37
Integraliteit	20	De PBL-monitor	40
		Tot slot	41

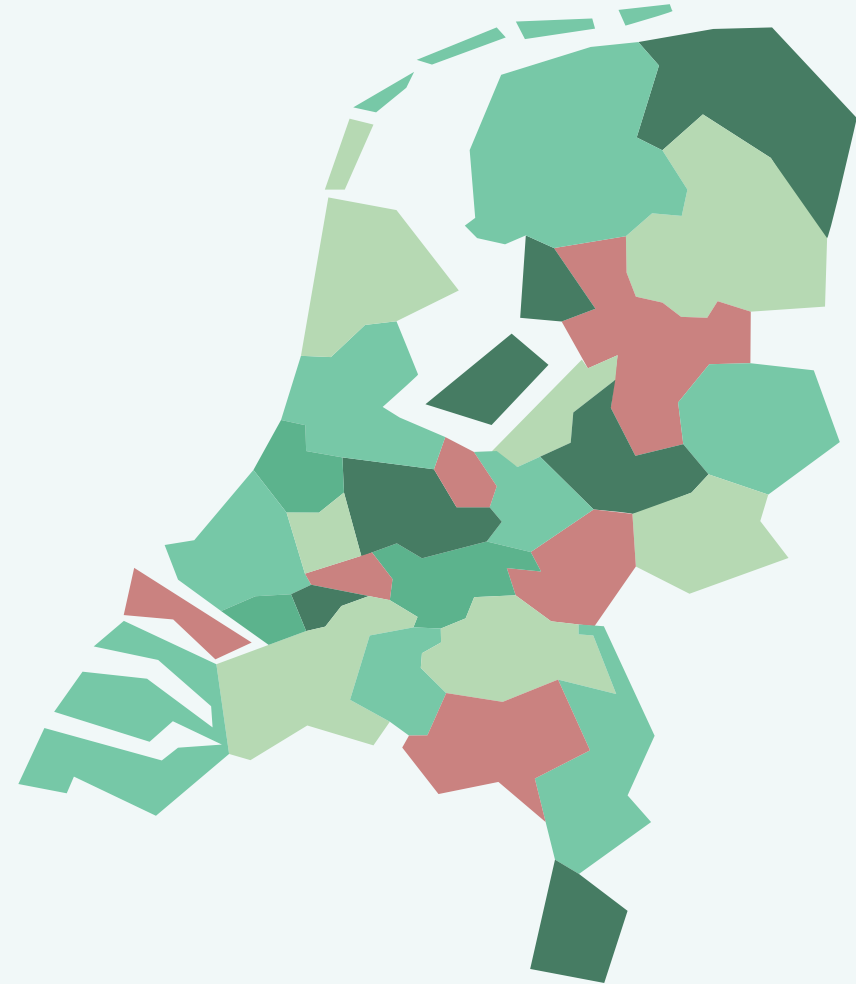
Deel I - Inleiding

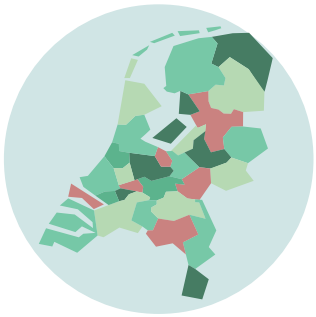
Over deze foto

Foto 1 juli 2021

- Stand van zaken van de 30 RES'en 1.0
- Gebruikgemaakt van:
  - Analyses i.o.v. het NP RES;
  - Gesprekken met de 30 regio's;
  - Media-artikelen over de RES;
  - Aanvullingen van VNG, IPO, UvW, BZK, EZK, Netbeheer NL en van leden van de programmaraad.
- Vooruitblik richting RES 2.0 en 2025/2030
- Algemeen overzicht, niet regio-specifiek
- Opgesteld door Nationaal Programma RES

Over de RES'en

De decentrale overheden hebben **30 regio's** gevormd die een Regionale Energiestrategie (RES) maken.

Gemeenten, provincies en waterschappen werken in de RES'en **samen** met stakeholders, inwoners, netbeheerders en het Rijk.

Primaire focus: hernieuwbare energie op land (**35 TWh in 2030**) & de regionale component van de warmtetransitie om zo bij te dragen aan het doel van 49% CO₂-reductie.

Regio's hebben tot 1 juli gewerkt aan de **RES 1.0**. Dit is een belangrijke stap op weg naar 2030. In 2023 leveren de regio's een RES 2.0 op. De opgave reikt tot 2030 en 2050.

De 30 RES'en worden ondersteund door het **Nationaal Programma RES** (NP RES).

De RES gaat door na 1 juli 2021

RES op weg naar 2030 & 2050

Klimaatakkoord

Definitief Klimaatakkoord getekend. De RES is één van de maatregelen uit het Klimaatakkoord.

1 juli 2021

Opleveren RES 1.0 per regio

Stapsgewijs toewerken naar realisatie van RES. Dit verschilt per regio.

1 juli 2025

RES 3.0

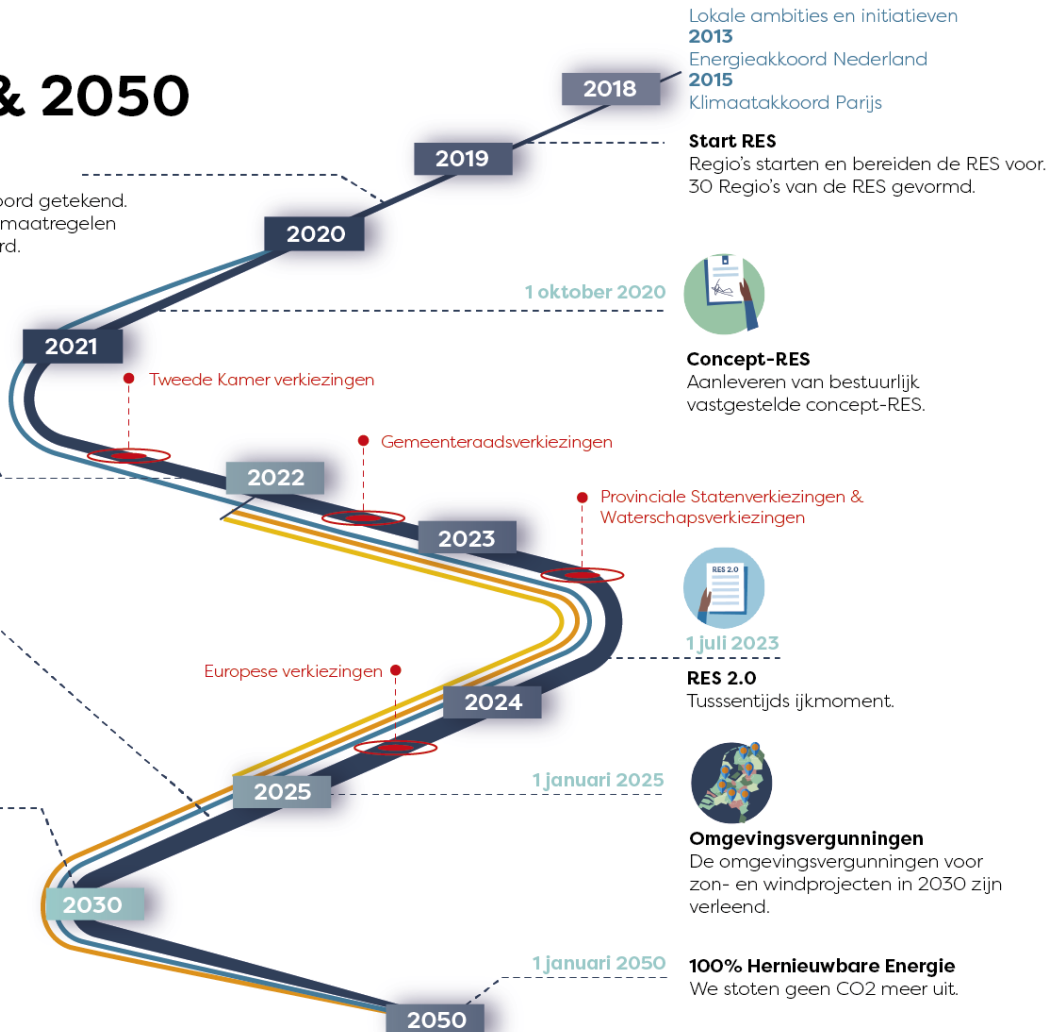
Tussentijds ijkmoment.

35TWh Duurzame Energie

In 2030 is de doelstelling van 35TWh duurzame energie op land gerealiseerd.

- Intensivering dialoog met de samenleving
- Uitbreiding van het net
- Verankering in instrumenten omgevingswet

Lokale ambities en initiatieven
2013
Energieakkoord Nederland
2015
Klimaatakkoord Parijs

Start RES

Regio's starten en bereiden de RES voor. 30 Regio's van de RES gevormd.

Concept-RES

Aanleveren van bestuurlijk vastgestelde concept-RES.

1 juli 2023

RES 2.0

Tussentijds ijkmoment.

Omgevingsvergunningen

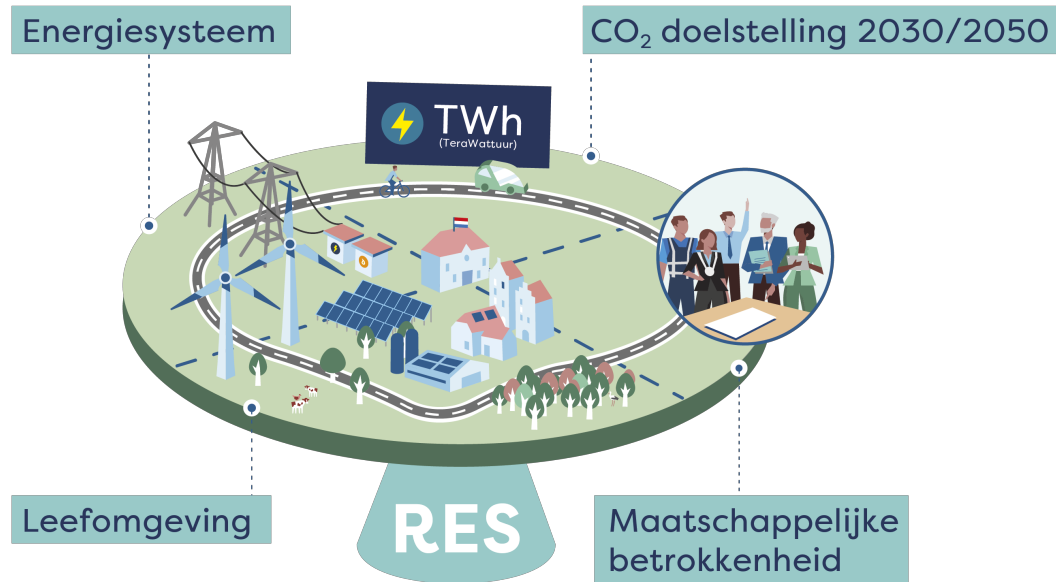
De omgevingsvergunningen voor zon- en windprojecten in 2030 zijn verleend.

100% Hernieuwbare Energie

We stoten geen CO2 meer uit.

- De energietransitie reikt verder dan 2021: tot 2030, 2050 en verder.
- Ook het RES-proces loopt door na 1 juli 2021; na de RES 1.0 wordt de RES iedere 2 jaar herijkt. Ook worden de plannen uit de RES 1.0 uitgewerkt en juridisch geborgd, en wordt uitvoering gegeven aan de ambities uit de RES 1.0.
- Het gesprek en het afwegen van belangen samen met de omgeving gaat door na de RES 1.0.

Afwegen belangen

- De RES vraagt om zorgvuldige afwegingen.
- Tussen de ambitie voor de hoeveelheid op te wekken duurzame energie en factoren als haalbaarheid, betaalbaarheid, inpassing in de leefomgeving, maatschappelijke draagkracht en bestuurlijk draagvlak.
- Regio's maken die afwegingen samen met met netbeheerders, maatschappelijke partijen, energiecoöperaties, ondernemers en inwoners.
- Daarbij kijken we niet alleen naar belangen in het heden, maar ook naar mogelijke belangen in de toekomst.
- Belangen en perspectieven van betrokkenen kunnen haaks op elkaar staan. De ideale oplossing bestaat hier niet. Samen zoeken we naar de gouden middenweg.

Deel II – Stand van zaken en wijzigingen t.o.v. de concept-RES

Stand van zaken en wijzigingen t.o.v. de concept-RES

- In dit deel van de foto geeft NP RES een stand van zaken van de RES'en 1.0. Dit deel begint met een korte beschrijving van de stand van zaken van de besluitvorming.
- Daarnaast geeft dit deel een algemeen beeld van de wijzigingen ten opzichte van de concept-RES'en. De 30 regio's hebben de afgelopen maanden verder gewerkt aan de RES 1.0. Ze zijn dus weer een stuk verder gevorderd dan in de vorige foto, die was opgesteld op basis van de 30 concept-RES'en. De basis voor dit onderdeel is een vragenlijst die is besproken door de accounthouders van NP RES met de ambtelijke coördinatoren van de regio's.
- De PBL-analyse van de 30 RES'en 1.0 is op dit moment nog niet beschikbaar. Deze diepgaandere analyse volgt voor het einde van het jaar. Deze foto geeft een eerste beeld.
- Let op: de hier weergegeven vorderingen zijn een momentopname. Sommige regio's zijn alweer verder gevorderd dan de foto weergeeft. Ook de (soms nog lopende) besluitvorming kan effect hebben op de resultaten.

Besluitvorming

- Alle gemeenteraden, provinciale staten en algemeen besturen van waterschappen besluiten over de RES'en 1.0.
- 26 van de 30 regio's verwachten besluitvorming voor het zomerreces af te ronden. Vier regio's volgen na het zomerreces.
- Er zijn lokaal soms stevige politieke discussies, maar het beeld is dat het belang van het klimaat veelal zwaar weegt.
- In een klein aantal regio's zullen (naar verwachting) één of meerdere overheden de RES mogelijk niet vaststellen. Over wat dit betekent voor de desbetreffende overheid en de RES wordt regionaal het bestuurlijk gesprek gevoerd.
- In veel regio's zijn moties en/of amendementen ingediend. Sommige regio's passen de RES hierop aan, andere regio's voegen ze als addendum bij de RES. Ze worden in ieder geval meegenomen richting de RES 2.0 en in de uitvoering van de RES 1.0.

Uit de praktijk: "Een digitale motiebank voor volksvertegenwoordigers"

Algemene verschillen tussen concept-RES en RES 1.0

Van concept-RES naar RES 1.0

- De regio's hebben doorgebouwd op de concept-RES: bijna alle RES-regio's geven aan dat ze geen grote koerswijzigingen hebben aangebracht.
- De regio's hebben hard gewerkt om na de concept-RES een RES 1.0 vorm te geven die concreter is, en met meer betrokkenheid van bewoners en steun van volksvertegenwoordigers is opgesteld, en dat is gelukt. De plannen in de RES'en zijn verdiept, verder verbeterd en concreter gemaakt.
- Er is sinds de concept-RES in een bredere arena gesproken over de RES'en. Inwoners-, bestuurders- en volksvertegenwoordigersparticipatie zijn geïntensiveerd. De plannen en ambities zijn hiermee echt geland.
- Tegelijkertijd zien we ook de maatschappelijke discussie toenemen, onder andere over windenergie. Er zijn zorgen over de gevolgen van duurzame opwek op land: het effect op gezondheid en de gevolgen voor de eigen leefomgeving. Er is ambitie, maar de intensiteit van het debat heeft ook impact op bestuurders, volksvertegenwoordigers en samenleving.
- Ook de netbeheerders zijn intensiever betrokken: de netimpactanalyses hebben hun invloed gehad op de RES'en. Daarnaast is de samenwerking tussen de RES'en intensiever geworden: de helft van de regio's geeft aan dat de samenwerking met buurregio's is geïntensiveerd. Verder heeft ook de media de plannen onder de loep genomen.
- Wel levert alle interactie diverse wijzigingen ten opzichte van de concept-RES, zowel op het vlak van de leefomgeving, participatie, uitvoering als warmte. Een aantal regio's heeft ook het bod gewijzigd.

Kwantiteit

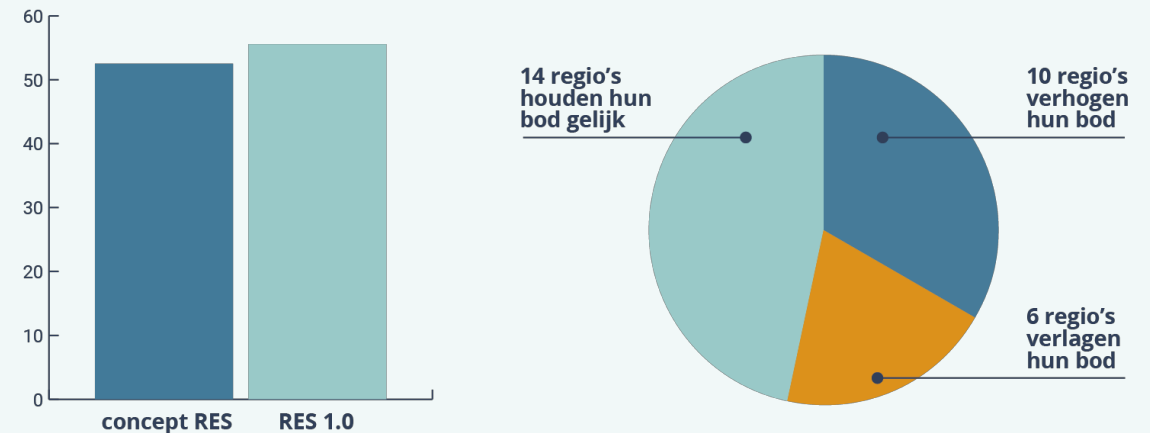
Van concept-RES naar RES 1.0

Ontwikkeling van het bod

Het PBL maakt eind 2021/begin 2022 een volledige kwantitatieve analyse van de opstelsom van alle RES'en. Op dit moment is het voorlopige beeld van het NP RES:

- De totale biedingen van alle regio's tellen op tot ± 55 TWh. Dit is ca. 2,5 TWh meer dan de opstelsom van de biedingen uit de concept-RES'en. Deze telden op tot 52,5 TWh. Op basis van deze 52,5 TWh verwachtte PBL dat 31,2 tot 45,7 TWh gerealiseerd zou worden, met een middenwaarde van 38,2 TWh.
- Hoeveel van deze ± 55 TWh uiteindelijk gerealiseerd zal worden is nog niet zeker. De uitvoering van de RES'en vraagt om een grote inspanning en lastige, vaak politieke, keuzes in de regio's en op nationaal niveau. Denk aan de impact op de natuur, het energienetwerk en de directe leefomgeving. Dat gesprek gaat door na vaststelling van de RES 1.0. Ook onderzoeken en verdere uitwerkingen van projecten en zoekgebieden kunnen nog tot andere uitkomsten leiden.

Totale (voorlopige) RES-ambities: ± 55 TWh

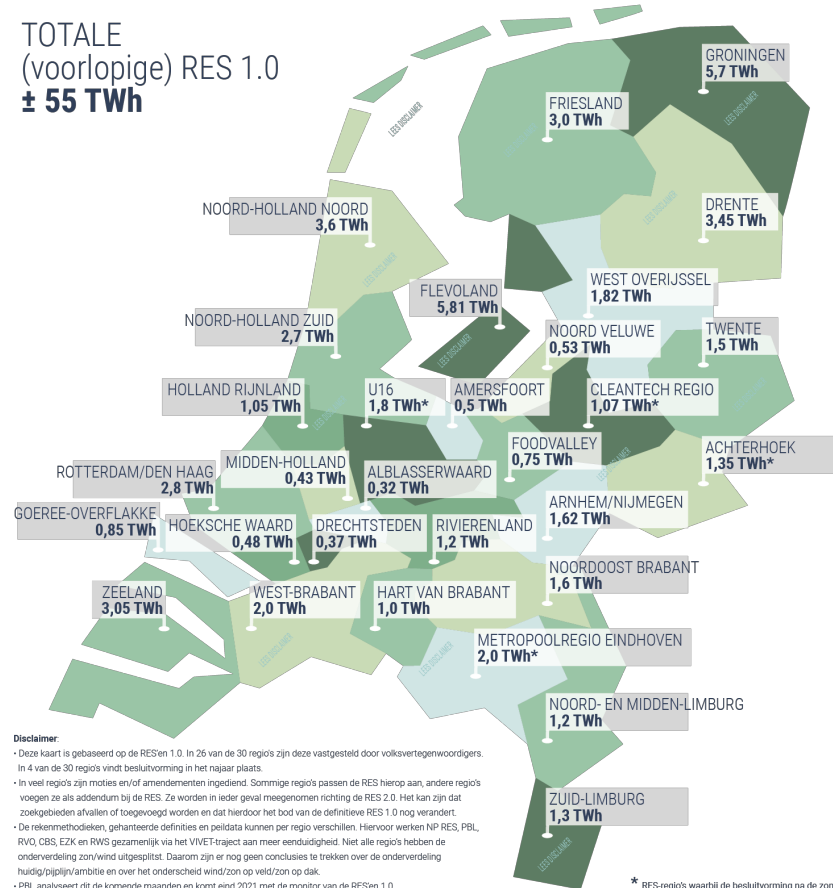
- Over de onderverdeling huidig/pijplijn/ambitie en het onderscheid wind/zon op veld/zon op dak zijn op dit moment nog geen eenduidige conclusies te trekken. PBL zal hier nader op ingaan.
- Meer regio's geven aan dat ze bewust kiezen voor "overprogrammering". In totaal lijkt het hier voor alle regio's gezamenlijk te gaan om ruwweg 2,7 TWh, naast het bod.

Kwantiteit

Van concept-RES naar RES 1.0

Ontwikkeling van het bod

TOTALE
(voorlopige) RES 1.0
± 55 TWh

Disclaimer:

- Deze kaart is gebaseerd op de RES'en 1.0. In 26 van de 30 regio's zijn deze vastgesteld door volksvertegenwoordigers. In 4 van de 30 regio's vindt besluitvorming in het najaar plaats.
- In veel regio's zijn moties en/of amendementen ingediend. Sommige regio's passen de RES hierop aan, andere regio's voegen ze als addendum bij de RES. Ze worden in ieder geval meegenomen richting de RES 2.0. Het kan zijn dat zoekgebieden afvallen of toegevoegd worden en dat hierdoor het bod van de definitieve RES 1.0 nog verandert.
- De rekenmethodieken, gehanteerde definities en peildata kunnen per regio verschillen. Hiervoor werken NP RES, PBL, RVO, CBS, EZK en RWS gezamenlijk via het VIVET-traject aan meer eenduidigheid. Niet alle regio's hebben de onderverdeling zon/wind uitgesplitst. Daarom zijn er nog geen conclusies te trekken over de onderverdeling huidige pijplijn/ambitie en over het onderscheid wind/zon op veld/zon op dak.
- PBL analyseert dit de komende maanden en komt eind 2021 met de monitor van de RES'en 1.0.

Veelgenoemde redenen voor verlaging bod:

- Afvallen / verkleining zoekgebieden vanwege nader onderzoek restricties (met name natuur).
- Afvallen zoekgebieden vanwege beperkt draagvlak.

Veelgenoemde redenen voor verhoging bod:

- Preciezere cijfers beschikbaar over bestaand en pijplijn.
- Snelle realisatie van zon op dak.
- Verdere concretisering van ambities.

Disclaimer 1: Cijfers zijn gebaseerd op de RES'en die nog niet zijn vastgesteld door volksvertegenwoordigers. Het kan zijn dat zoekgebieden afvallen en daardoor het bod van de definitieve RES 1.0 lager wordt.

Disclaimer 2: De methodieken van berekening en de gehanteerde definities en peildata kunnen per regio verschillen. NP RES, PBL, RVO, CBS, EZK en RWS werken gezamenlijk via het VIVET-traject aan eenduidigheid.

Leefomgeving

- Van concept-RES naar de RES 1.0 hebben veel regio's hun zoekgebieden nader uitgewerkt. Ook zijn er zoekgebieden afgevallen en bijgekomen.
- De regio's laten in de ambities een grote voorkeur zien voor zon op dak, parkeerplaatsen, schoolgebouwen etc.
- Er is veel druk op de leefomgeving door de grote thema's op het vlak van woningbouw, landbouw, klimaat, stikstof, natuur etc. Ruimte is beperkt beschikbaar. Dit allemaal inpassen in de ruimte vraagt om slim combineren én kiezen.
- Afstemming tussen thema's betekent dat disciplines elkaar moeten leren kennen en samenwerken. Denk aan ruimtelijke ordening met energie, mobiliteit en economie. Het is cruciaal om samen te bepalen wat de impact is van de verschillende thema's die in een gebied spelen. Deze gebieden kunnen ook grensoverschrijdend zijn, dit vraagt dan om afstemming tussen regio's.
- De afstemming met andere opgaven en transities is op veel plekken gezocht, maar niet altijd beschreven in de RES. Afbakening en verbinding zien we terug als belangrijk thema in de regio's en landelijke schaal komende fase.
- Duurzame energie is een jonge discipline die om ruimte vraagt en daarmee mogelijk minder vanzelfsprekend dan woningbouw, industrie en bedrijventerreinen.
- De RES vraagt afweging en verankering in gemeentelijk en provinciaal omgevingsbeleid. Richting uitvoering is gesprek binnen en tussen de regio's nodig over de impact van elkaars plannen. Ook is het nodig om regie te behouden op de voortgang.

Uit de praktijk: "Denk niet vanuit energie, maar vanuit het gebied"

Bestuurlijk draagvlak & maatschappelijke draagkracht

Van concept-RES naar RES 1.0

Bestuurlijke participatie

- Afgelopen maanden is de betrokkenheid van volksvertegenwoordigers geïntensiveerd, zowel binnen de regio's als landelijk. Op regionale schaal waren er bijvoorbeeld regionale commissies, gezamenlijke webinars, nieuwsbrieven en werkgroepen, en op landelijke schaal waren er webinars van NP RES en Democratie In Actie en online informatievoorziening.
- Bij de besluitvorming over de concept-RES'en zijn wensen en bedenkingen ingediend. Deze zijn afgewogen en verwerkt in de RES 1.0.
- De bestuurlijke besluitvorming door de volksvertegenwoordigers over de RES 1.0 is een intensief proces (geweest). Onder andere vanwege zorgen van omwonenden over zoekgebieden en verschillende politiek/bestuurlijke visies op de gewenste ontwikkelingen in bepaalde gebieden. Ondanks de zorgen is het algemeen beeld dat het belang van een bijdrage aan het klimaat zwaar weegt.

Uit de praktijk: "Versterk rol volksvertegenwoordigers in de RES"

Maatschappelijke participatie

- Regio's en gemeenten besteedden veel tijd en aandacht aan inwonersparticipatie. Voorafgaand aan de besluitvorming zijn tal van gesprekken gevoerd, o.a. over zorgen, bedenkingen en zaken die inwoners belangrijk vinden. Er is meegepraat, meegedacht én meebepaald.
- Regio's en gemeenten zochten nieuwe (online) vormen van betrokkenheid: van online festival, webinar tot burgerforum. Het Rijk bracht nut en noodzaak van de RES'en onder de aandacht in een korte campagne en werkt nu aan een langere termijn-communicatieaanpak.
- Uit [onderzoek van CBS](#) blijkt dat mensen de nut en noodzaak van de energietransitie zien en voor windmolens en zonneparken zijn, maar liever niet 'in eigen achtertuin'. De klimaatraadpleging van TU Delft laat zien dat er, [onder voorwaarden](#), brede steun is voor ambitieus klimaatbeleid.
- Er was in de afgelopen periode toenemende media-aandacht voor de energieopgave op land. De gesprekken over de RES lijken bij te dragen aan een intensievere maatschappelijke discussie over de energietransitie.

Uit de praktijk: "RES-regio Drenthe organiseert festival rond energietransitie"

Energiesysteemefficiëntie

Van concept-RES naar RES 1.0

Energiesysteem en -netwerk

- Voor alle regio's is inmiddels een netimpactanalyse uitgevoerd. Niet in alle regio's is een nieuwe impactanalyse voor de RES 1.0 uitgevoerd, bijvoorbeeld vanwege een ongewijzigd bod.
- Ook in de RES'en 1.0 is zichtbaar dat netcapaciteit de nodige uitdagingen met zich meebrengt. Veel regio's maken systeemtechnisch 'ongunstige' en/of relatief kostbare keuzes vanwege draagvlak en/of leefomgeving.
- De balans tussen wind en zon is – vanuit systeemperspectief – ook in de RES 1.0 niet optimaal: er is relatief veel zon gepland. Dat is ongunstig voor het netwerk en ook van invloed op de betaalbaarheid van de energietransitie.
- Veel regio's denken na over een programmeringsstructuur om projecten te plannen en te prioriteren. Afstemming met andere sectoren (o.a. industrie, woningbouw, mobiliteit), coördinatie op provinciale/regionale schaal en intensievere samenwerking met netbeheerders is nodig.
- Veel regio's noemen innovatie en opslag als kansrijk. De toepassing blijft nog beperkt vanwege diverse knelpunten.

Uit de praktijk: "Via 'serious gaming' naar een slim elektriciteitsnetwerk"

Regionale Structuur Warmte

- De meeste regio's hebben de Regionale Structuur Warmte (RSW) verder geactualiseerd en uitgewerkt sinds de concept-RES. Veel regio's hebben de warmtevraag en beschikbare warmtebronnen nader geactualiseerd.
- Er wordt in steeds meer regio's gezocht naar kansen voor bovengemeentelijke warmte-infrastructuur.
- De verdeling van warmte en inzet warmtestructuur wordt vaak pas opgepakt nadat de Transitievisies Warmte klaar zijn (eind 2021).
- Er zijn nog weinig concrete keuzes gemaakt. Wel wordt er in verschillende regio's voorgesorteerd op het (richting de RSW 2.0) kiezen en verdelen van warmtebronnen.
- De warmtetransitie en de energietransitie worden door inwoners vaak niet los van elkaar gezien, en vallen onder de brede noemer 'duurzaamheid'. Het is daarom van belang dat Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) en het NP RES nauw met elkaar blijven samenwerken.

Uit de praktijk: "Maak heldere regionale afspraken over verdeling warmtebronnen"

Uitvoering

Van concept-RES naar RES 1.0

Uitvoering

- Bijna alle regio's zijn begonnen met vormgeven van de uitvoeringsfase en zijn aan het nadenken hoe daarin de samenwerking met overheden, maatschappelijke organisaties, netbeheerders, energiecoöperaties en private partijen eruit gaat zien.
- De meeste regio's hebben inmiddels een uitvoeringsagenda of een uitvoeringsprogramma of zijn bezig met het opstellen hiervan. Vaak wordt koppeling gemaakt met andere uitvoeringsprogramma's zoals op het vlak van de gebouwde omgeving, mobiliteit etc.
- Verschillende regio's zetten publieke of publiek-private uitvoeringsorganisaties op om de RES-ambities te realiseren.
- In bijna alle regio's loopt de RES-beleidsvorming parallel met de uitvoering van concrete projecten die al in de pijplijn zaten.
- De onduidelijkheid over financiering en capaciteit voor 2022 en verder geeft voor veel regio's onzekerheden richting de uitvoering.

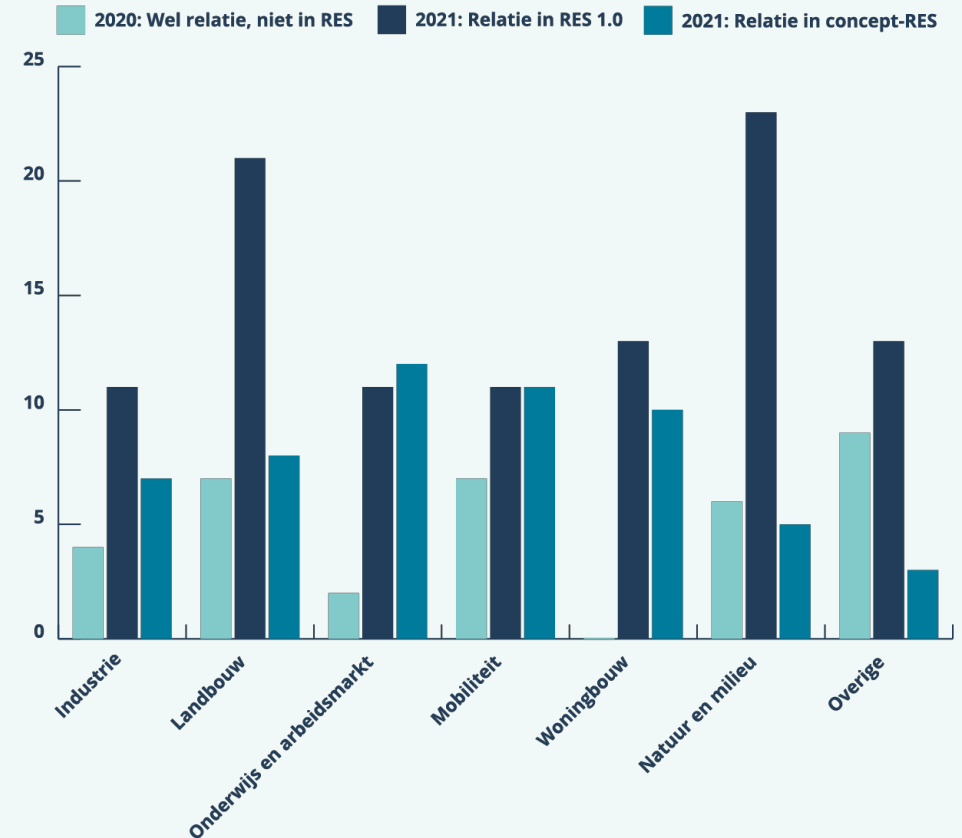

Integraliteit

Van concept-RES naar RES 1.0

Verbinding met andere opgaven

- Veel regio's hebben stappen gezet om integraler te werken. Ten opzichte van de concept-RES geven nu veel meer regio's aan actief bezig te zijn met het leggen van verbindingen vanuit de energietransitie met andere opgaven.
- Ten opzichte van de concept-RES zijn met name de verbindingen met de woningbouw, natuur en milieu, landbouw en de industrie versterkt.
- Ook leggen meer regio's de verbinding met het onderwijs en de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld via een arbeidsmarktparagraaf in de RES.
- Niet in alle RES'en is het zoeken van de verbinding met andere thema's nog concreet geland in de RES 1.0.
- De concretisering en uitwerking van de samenhang tussen de energietransitie en andere opgaven (inclusief het maken van afwegingen hierin) is een belangrijke opgave voor de komende jaren.

Uit de praktijk: "Zo brengt Metropoolregio Eindhoven Omgevingswet en RES bij elkaar"

Deel III – Signalen uit de omgeving

Dit deel van de foto bevat signalen uit de omgeving. De netbeheerders hebben een gezamenlijke reflectie gegeven op de 30 RES'en. Daarnaast hebben verschillende partners gereageerd op de RES'en, waaronder de Participatiecoalitie en NVDE. Er zijn signalen uit Den Haag (o.a. rondom de kabinetsformatie) en van de decentrale overheden opgenomen. Ook zijn signalen uit de media toegevoegd.

Energietransitie is grootste opgave uit geschiedenis energienet

- Opwek van duurzame energie, verduurzaming van de industrie, mobiliteit en gebouwde omgeving en de grote woningbouwopgave vormen een grote opgave voor het energienetwerk. Ook regulier onderhoud blijft veel inzet vragen. Samen levert dit meer werk op dan ooit tevoren.
- De afgelopen jaren zijn al veel aanpassingen gemaakt, de komende jaren gaat Nederland verder op de schop. We werken gezamenlijk aan een grote verbouwing die impact heeft in heel Nederland.
- Niet alles kan tegelijkertijd, gezien de – zeker bij regionale netbeheerders – omvangrijke financieringsopgave en vanwege schaarste aan technisch personeel en lange RO-procedures.
- Door de ongekend snelle veranderingen is er al op veel plekken (tijdelijke) schaarste op het net en dat zal waarschijnlijk de komende jaren vaker voorkomen. Hier gaat iedereen iets van merken: initiatiefnemers van duurzame opwekprojecten, nieuwe bedrijven of bedrijven die meer energie willen verbruiken en ook huishoudens.

De impact van de RES'en

De netbeheerders hebben voor de 30 RES-regio's de impact op infrastructuur van regionale ambities doorgerekend, o.a. door te rekenen aan 250 HS/MS-stations. De belangrijkste conclusies zijn:

- Het lijkt mogelijk 35 TWh aan te sluiten op het net in 2030, mits we samenwerken aan diverse cruciale randvoorwaarden.
- Veel meer dan 35 TWh aansluiten is niet realistisch, gezien de opgaven in andere sectoren en onderhoudswerkzaamheden.
- Op 250 stations ontstaan 165 knelpunten. Er zijn meer dan 130 uitbreidingen en bijna 60 nieuwe stations nodig.
- Hiervoor is tot 170 hectare ruimte bovengronds voor extra infrastructuur nodig en veel ruimte ondergronds.
- De kosten voor zover nu in beeld lopen tot 2030 op tot meer dan 3 miljard euro. De totale kosten en het ruimtebeslag voor alle infrastructuur zullen aanzienlijk hoger zijn. De totale kosten zullen tot 2050 waarschijnlijk oplopen tot meer dan 100 miljard euro.

Goede randvoorwaarden vanuit het Rijk

- Introduceer prikkels voor het efficiënt benutten van de capaciteit van het elektriciteitsnet, zowel voor producenten als consumenten. Belangrijke voorbeelden zijn:
- Maak investeringen in opslag, conversie en duurzame regelbare gasoplossingen lonend.
- Verken hoe variabele tarieven kunnen helpen het energiesysteem gedurende de dag slim te gebruiken
- Ontwikkel sturingsmechanismen voor het meewegen van lokale en regionale netcapaciteit, kosten, realisatiesnelheid en ruimtebeslag.
- Zorg dat er een stimulans komt voor producenten om opwek te plaatsen daar waar de impact op het elektriciteitsnet beperkt is.
- Creëer voor regio's wettelijke mogelijkheden om regie te voeren op zon op dak.

Kracht van regio's verder versterken

- Houd rekening met de totale opgave van het Klimaatakkoord en maak samen scherpe keuzes. Coördinatie is cruciaal om de klimaatdoelen te realiseren en om te komen tot een integraal ontwerp voor het energiesysteem. Faseer en prioriteer plannen nationaal, regionaal en lokaal.
- Start nu met het opstellen van uitvoeringsprogramma's voor infrastructuur. Deze kunnen gaan over nodige uitbreidingen en aanpassingen, realistische planning, ruimtereserveringen en het stroomlijnen van planprocedures. Dit is cruciaal voor afgestemde keuzes en het halen van zo veel mogelijk doelstellingen in 2030 en daarna.
- Veranker en concretiseer de plannen richting de RES 2.0 verder. Blijf bij nadere uitwerking van de RES optimaal gebruik maken van het bestaande net en beperk de noodzaak voor extra netinvesteringen door slimme combinaties.
- Werk per regio een strategie voor zon op dak uit die ook rekening houdt met de mogelijkheden van het elektriciteitsnet.

Reacties van partners

NVDE

Aanbevelingen voor de regio's

- **Weeg technische en financiële uitvoerbaarheid prominent mee in uitwerking plannen:** Uitvoerbaarheid en betaalbaarheid is in veel RES'en nog onderbelicht, met risico dat plannen niet gerealiseerd kunnen worden. Betrek kennis en expertise van initiatiefnemers en netbeheerders bij de verdere uitwerking.
- **Voorkom dat beperkingen in lokaal beleid uitvoering van de RES-plannen onmogelijk maken:** Meerdere decentrale overheden sluiten bepaalde gronden/technieken uit. Dit staat haaks op het RES-proces waarin integraal en gezamenlijk de beste keuzes wordt gezocht.
- **Voorkom stagnatie in vergunningverlening:** Meerdere gemeenten leggen vergunningverlening stil in afwachting van het RES-proces. Dit brengt de tijdige vergunningverlening voor de deadline van 1-1-2025 in gevaar.
- **Concretiseer de warmteplannen, met o.a. meer aandacht voor (gemeente-overstijgende) warmtebronnen, koppeling naar afnemers en uitvoerbaarheid:** Er is een grote disbalans tussen aandacht voor elektriciteit en warmte in de RES; nadere uitwerking is nodig samen met marktpartijen en andere uitvoerders.

Aanbevelingen op landelijk niveau

- **Organiseer financiering voor maatschappelijk wenselijke keuzes, middels de SDE++ en een kwaliteitsbudget:** In veel van de RES-plannen zitten wensen en eisen die draagvlakversterkend zijn, maar ook zo kostenverhogend voor ontwikkelaar of netbeheerder kunnen zijn dat projecten niet gerealiseerd kunnen worden. Gerichte financiering maakt deze keuzes kansrijker.
- **Faciliteer overprogrammeren:** Ken SDE++ toe aan projecten die breed gedragen zijn en waarbij aansluiting op het net mogelijk is, ook als daarmee de 35 TWh wordt overschreden. Dit ook in het licht van verwachte aanvullende vraag naar hernieuwbare opwek.
- **Bied financiële zekerheid voor de continuering van het RES-proces ook na 2021:** De NVDE onderschrijft het pleidooi van decentrale bestuurders om zo snel mogelijk zekerheid te bieden over de financiering voor deze fase.

Aanbevelingen

- **Communicatie, participatie en draagvlak in de RES:** Intensiveer het betrekken van de samenleving (bedrijven, bewoners(initiatieven) en maatschappelijke organisaties) in het proces naar de RES 2.0.
- **Financiële participatie en 50% lokaal eigendom:** Zorg voor RES'en die verder gaan dan intenties en streven op dit onderwerp. Zorg voor concrete uitwerking ervan in beleidskaders.
- **Natuur en landschap:** Bescherm natuur en landschap en verrijk de natuurwaarden in duurzame energieprojecten waar mogelijk. Maak dit concreter in de RES'en.
- **Bovenregionale (landelijke) afstemming:** Optimaliseer de bovenregionale en landelijke afstemming voor participatieprocessen, 50% lokaal eigendom en inpassing in de natuur bij duurzame energieprojecten die grenzen van een RES (en gemeente) overschrijden.
- **Ondersteun gemeenten** in burgerparticipatie bij duurzame opwek op land. Er wordt vaak naar gemeenten gekeken. Veel gemeenten hebben hier niet de kennis en capaciteit voor.
- **Delen van positieve verhalen:** Deel successen en zet daarmee ook de koplopers in het zonnetje. Het tot stand komen van een goede uitvoering van de RES'en is gebaat bij verhalen die (potentieel) betrokkenen stimuleren en enthousiasmeren.
- Zie ook de spiekkaarten die de participatiecoalitie heeft opgesteld voor volksvertegenwoordigers als hulpmiddel bij de beoordeling van de RES'en 1.0.

Signalen uit Den Haag

- Op verzoek van de decentrale overheden is het Rijk een campagne gestart om de ontwikkelingen voor duurzame opwek op land (waaronder de RES) onder de aandacht te brengen. De campagne is in relatief korte tijd gestart, maar langdurige en intensieve communicatie over nut en noodzaak van de energietransitie is nodig. EZK start met een lange termijn communicatieaanpak en betreft daar de andere departementen, VNG, IPO, UvW netbeheerders, RES-regio's en andere betrokkenen bij.
- Het Rijk is gestart met het vormgeven van een nieuwe governance voor de uitvoering van het Klimaatakkoord. Belangrijk onderdeel daarin is het [Programma Energiesysteem \(PES\)](#) waarin belangrijke systeemkeuzes over het energiesysteem op nationale schaal in gezamenlijkheid worden gemaakt.
- Er is bij de opdrachtgevers van het NP RES consensus over de noodzaak voor continuering van de RES. In een [kamerbrief van 12 februari 2021](#) bevestigde de minister dit: "NP RES is een effectief programma met breed draagvlak bij overheden, sector en maatschappelijke organisaties. Continuering van NP RES, en daarmee de ondersteuning van de regio's, ligt daarom in de rede."
- Het ministerie van BZK heeft inmiddels [toegezegd](#) uit haar eigen begroting de benodigde €4 miljoen voor 2021 te financieren. Dit is nu nodig om na 1 juli door te kunnen gaan.
- Zicht op de financiering voor 2022 en verder is er nog niet. Het zittende kabinet heeft uitgesproken dat ze zich hard maakt voor continuering mocht een nieuw kabinet niet tijdig aantreden. Of de ambities van een nieuw kabinet invloed gaan hebben op de RES'en zal blijken uit de uitkomsten van de kabinetsformatie.
- Ook het IBO Ruimte ([Van woorden naar daden](#)) en het IBO [Financiering Energietransitie](#) zijn relevant voor de RES'en. Het realiseren van de klimaatdoelstellingen is alleen mogelijk met forse én tijdige investeringen in het energiesysteem. Dit zijn investeringen die gedaan moeten worden door bedrijven (inclusief staatsdeelnemingen) en burgers, bovenop vervangingsinvesteringen in het huidige energiesysteem. Daarnaast geeft het IBO 'Van woorden naar daden' aan dat stevigere en meer samenhangende regie van het rijk op de leefomgeving nodig is, waarbij er ruimte is voor decentrale overheden om zelf plannen te ontwikkelen om invulling te geven aan nationale doelstellingen.
- Ook de Tweede Kamer heeft aandacht voor de RES. De Kamer stelde onlangs [vragen](#) over o.a. de continuïteit van de RES en NP RES na 2021, participatie, kosten, netcapaciteit en [afstandsnormen van windturbines](#).

Uitvoeringskosten Klimaatakkoord

- De uitvoering van het Klimaatakkoord brengt veel nieuwe taken, verantwoordelijkheden en kosten voor o.a. de decentrale overheden met zich mee.
- De Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) heeft in beeld gebracht om welke kosten het gaat: ongeveer 1,8 miljard gedurende de komende drie jaar voor de decentrale overheden samen.
- VNG en IPO hebben aangegeven dat gemeenten en provincies deze kosten niet kunnen dragen. Extra middelen zijn nodig. ROB adviseert dat waterschappen de uitvoeringslasten bekostigen via verhoging van de eigen heffingen.
- In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de uitkomsten van het ROB-onderzoek als 'zwaarwegend advies' worden overgenomen. Het huidige kabinet heeft aangegeven hier geen besluit over te kunnen nemen. Besluitvorming over deze middelen is dus aan een nieuw kabinet.
- Voor de RES is het belangrijk dat gemeenten, provincies en waterschappen in staat zijn de taken op het gebied van de RES goed op te pakken. Capaciteit en kennis is nu vaak schaars en/of wordt opgevangen met tijdelijke inhuur.

Regionale Energie-infrastructuur (REIS)

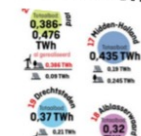
- Er treden steeds meer knelpunten op in de regionale energie-infrastructuur (REIS). Deze knelpunten hebben effect op de energietransitie, maar ook op woningbouw, verduurzaming mobiliteit en industrie, economische ontwikkeling en andere terreinen.
- De provincies hebben het voortouw genomen om op regionale schaal een regierol te willen vervullen met betrekking tot de programmering van de REIS. Het doel is om samen met netbeheerders, gemeenten, waterschappen en het Rijk vorm te geven aan de omvangrijke ontwikkelingen die aanstaande zijn in de regionale en nationale energie-infrastructuur.
- In een interbestuurlijke werkgroep REIS werken IPO, VNG, Netbeheer Nederland, UvW en het Rijk gezamenlijk uit hoe dit proces vormgegeven kan worden, wie daarin welke rol vervult, en welke randvoorwaarden van belang zijn. Ook wordt de koppeling gelegd naar de nationale schaal (PES en PEH).

De RES'en in de media

Kerncentrales zijn nu geen alternatief voor wind-op-land

Tegenstanders van windmolens en zonnepanelen op land voeren soms kernenergie op als alternatief. Daar moeten ze mee stoppen. Vind wat je wilt van kernenergie; op dit specifieke moment kan kernenergie geen alternatief zijn voor windmolens en zonnepanelen.

Nog veel onduidelijk over gezondheidssklachten door bromtonen bij windmolens

Lokale Energie Monitor: meeste collectieve zonnepanelen in Zwolle en provincie Overijssel

Protest in Amsterdam tegen windturbines: 'Nederland is niet geschikt'

Zuid-Limburg kiest vooral voor zonne-energie op grote daken om bijdrage te leveren aan de landelijke energietransitie

Advies aan kabinet: betrek Nederlanders bij klimaatplannen met burgerforum

Gemeenteraad Lisse stemt in met RES

Brielle stemt als eerste gemeente tegen Regionale Energiestrategie: meerdere raadsleden afwezig bij stemming

Brabantse milieuclubs: geen windmolens vlakbij natuurgebieden

DEN BOSCH - Houd windmolens weg bij natuur en weidevogels. Dat 'ultiem beroep' doet de Brabantse Milieu Federatie (BMF) aan Statenleden in Brabant. „Laat de kwetsbare gebieden met rust“, stelt BMF-voorzitter Femke Dingemans. „Er zijn genoeg alternatieven.“

Groene bedoelingen stuiten op verzet van burgers, hoe kunnen we de energietransitie dan realiseren?

Politieke partijen die hard inzetten op een energietransitie, hebben de wind niet in de zeilen. Windmolens en landbouw onder de loep.

"De drive om door te gaan is er"

la een proces van ruim twee jaar zijn ze klaar: de Regionale Energiestrategieën 1.0 voor Noord-Holland. Het was een uitgebreid traject van onderzoek en weging, van overleg met deskundigen, bewoners en belanghebbenden en van wensen en bedenkingen van de volksvertegenwoordigers. Hoe kijken Edward Stigter en Thijs Kroese van de RES-stuurgroepen in Noord-Holland Noord en Noord-Holland Zuid terug op het proces? Hoe verliep de samenwerking tussen de overheden? Wat mee en wat gaat anders in het vervolg naar RES 2.0? En hoe directeur van Nationaal Programma RES Kristel Lammers? Hoe deed Noord-Holland het vergeleken met andere regioregio's?

Adhesieverklaring maatschappelijke organisaties bij RES 1.0

Publicatiedatum: dinsdag 18 mei 2021

De 12 private en semi-publieke partijen - de netbeheerders, de ondernemers, energiecoöperatie LTO, natuur en milieufederaties, woningbouwcoöperaties en jongeren - die deelnemen aan de Stakeholdertafel, ondertekenden op 3 mei 2021 een adhesieverklaring. Deze verklaring is de formele ondersteuning voor de RES 1.0 door deze vertegenwoordigers uit het gezamenlijk Stakeholderoverleg.

Duurzame energie opwekken, maar te weinig ruimte op het elektriciteitsnet? Drentse ondernemers krijgen subsidie voor onderzoek naar alternatieven

Ondernemers in de bres voor windmolens in Renswoude: 'Ik heb een brede rug, en die heb ik nodig ook'

Energieregio's verhogen hun ambities voor wind- en zonne-energie

Deel IV – Kansen & knelpunten werkgroepen

Kansen & knelpunten-werkgroepen

- De regio's hebben in de concept-RES'en aangegeven tegen welke knelpunten ze aanlopen ten aanzien van de ambities. Ook netbeheerders en maatschappelijke organisaties hebben knelpunten aangedragen.
- In 4 onafhankelijke, breed samengestelde werkgroepen (Netimpact, Energie in natuur en landschap, Zon op daken) is drie maanden intensief samengewerkt. De Werkgroep SDE en maatschappelijke kosten werkt nog langer door.
- De opdracht voor de werkgroepen was zoeken naar oplossingen binnen en buiten de bestaande kaders.
- De werkgroepen hebben breed gedragen adviezen opgeleverd aan het Rijk, de koepels van de decentrale overheden, netbeheerders en andere partijen.
- Op 1 april 2021 hebben de opdrachtgevers van NP RES (EZK, BZK, VNG, IPO, UvW en de netbeheerders) besluiten genomen over de vervolgstappen op grond van deze adviezen. Ook zijn ambassadeurs aangewezen die zorgdragen voor voortgang in de uitvoering.
- Aan de opvolging van deze adviezen wordt inmiddels hard gewerkt door onder andere het Rijk, de decentrale overheden, PBL en NP RES.
- Een aantal adviezen vraagt om richting van een volgend kabinet (standpunt voorkeursvolgorde zon, een subsidiebedrag voor kostenverhogende aspecten bij zon op dak, meenemen maatschappelijke minimumeisen in SDE-berekeningen, RES-kwaliteitsbudget, bundeling geldstromen voor integrale gebiedsprocessen, zie de sheets hierna). Deze worden ingebracht in de kabinetsformatie.

Besluiten n.a.v. adviezen werkgroep Netimpact

Ambassadeurs: EZK, IPO en netbeheerders

Adviezen waar BZK, EZK, UvW, IPO, VNG en netbeheerders mee aan de slag gaan:

- Versterk de sturing op intersectorale programmering in de regio gericht op integrale ruimtelijke afweging en werk hierbij uit hoe de rolverdeling tussen Rijk, provincie, gemeenten en netbeheerders eruit ziet. Ontwikkel een kader voor programmering.
- Zet in op een betere benutting van de bestaande en nieuwe energie-infrastructuur.
- Onderzoek hoe sturing op integrale prioritering en fasering initiatieven eruit kan zien.
- Benut de mogelijkheden van open tendering en gebruik mogelijkheden voor snellere vergunningverlening.
- Onderzoek de mogelijkheden van combinaties van projecten op één aansluiting.
- Vergroot gedeeld inzicht van partners door versterking gezamenlijke kennis- en informatiebasis.
- Onderzoek drie stimuleringsrichtingen voor zelfverbruik / 'peak shaving.'

Adviezen waar NP RES en de regio's mee aan de slag gaan:

- Versterk sturing op integrale prioritering en fasering van initiatieven in relatie tot netcapaciteit.
- Onderzoek de haalbaarheid van een stimuleringsfonds voor koploperprojecten die landelijke voorbeeldwerking kunnen hebben.
- Onderzoek een mogelijk op te richten kennis- en informatieplatform door NP RES in samenwerking met NBNL en opdrachtgevers.
- Werk in de handreiking 2.0 het werkproces van programmeren met betrokken partijen verder uit.

– Besluiten n.a.v. adviezen werkgroep Energie, Natuur en Landschap –

Ambassadeurs: BZK en IPO

Adviezen waar BZK, EZK, UvW, IPO, VNG en netbeheerders mee aan de slag gaan:

- Werk een gezamenlijke, overheidsbrede afstemmingsstructuur uit voor energie in natuur uit als nadere invulling van de NOVI-afspraken. Dit hangt samen met IBO ruimte en de komst van een nieuw kabinet.
- Onderzoek als koepels of de afwegingen voor natuur- en landschapswaarden in het verdeelmechanisme voldoende worden meegenomen.

Advies aan een nieuw kabinet:

- Maak bundeling van geldstromen eenvoudiger voor integrale gebiedsprocessen.

Adviezen waar NP RES en de regio's mee aan de slag gaan:

- Het betrekken van relevante regio's bij het opstellen van een landelijk afwegingsmechanisme.
- Ken de gedragscodes, onderzoeksresultaten en handreikingen en maak er gebruik van.
- Onderzoek effecten op natuur en landschap grondiger op basis van RES 1.0, bijvoorbeeld in een planMER.
- Zoek samenwerking op met buurregio's op het niveau van landschappelijke structuren.
- Breng in kaart hoe in concept-RES'en met het landschap is omgegaan en verken de ontwikkeling van een landelijke kennisagenda.
- Organiseer op nationaal niveau ecologisch onderzoek naar de potentiële impact van de voorstellen in de RES'en.

Besluiten n.a.v. adviezen werkgroep SDE en maatschappelijke kosten

Ambassadeurs: EZK en VNG

Adviezen waar BZK, EZK, UvW, IPO, VNG en netbeheerders mee aan de slag gaan:

- Bepaal als RES-regio's welke generieke, objectiveerbare, regio-gedragen minimumeisen je aan de projecten voor wind, zon-op-land en zon op dak wilt stellen en pas de SDE hierop aan.
- Richt onder vast te stellen randvoorwaarden binnen de SDE een specifieke categorie in voor windprojecten met kleinere molens op locaties als dit bijdraagt aan een hoger aandeel wind-op-land.
- Verleng binnen de SDE de realisatietermijn voor zon-op-dak-projecten.
- Voer bij de vertaalslag van zoekgebieden naar projecten in het omgevingsprogramma een betaalbaarheidstoets in en neem de financiering daarin mee.
- Verzoek het PBL o.b.v. de huidige RES'en en de Monitor Wind op Land te analyseren welke projectomvang te verwachten is.
- Onderzoek op welke wijze uitgestelde levering (m.b.t. opslag) of opwek en verbruik op zelfde aansluiting financieel gestimuleerd kan worden in de SDE.
- Het vervolg van de werkgroep SDE en maatschappelijke kosten die de maatschappelijke minimumeisen aan de SDE en het kwaliteitsbudget verder uitwerkt.

Adviezen waar NP RES en de regio's mee aan de slag gaan:

- Stel in gezamenlijkheid minimumeisen op, die in alle regio's aan de projecten voor wind, zon op land en zon op dak worden gesteld.
- Werk de netimpact van grootschalig zon op dak verder uit met een borgingsinstrument en maak deze onderdeel van de regionale en integrale programmering.
- Versterk de sturing vanuit de RES: werk afspraken over programmering uit en maak een RES-omgevingsprogramma.

Adviezen aan een nieuw kabinet:

- Maak het mogelijk om kosten voormaatschappelijke minimumeisen mee te nemen in berekeningen SDE-subsidie.
- Verken noodzaak van RES-kwaliteitsbudget gericht op financiering van de 'extra onrendabele top' die regionaal kan ontstaan door het verbinden van lokale maatschappelijke wensen aan projecten.

Besluiten n.a.v. adviezen werkgroep Zon op daken

Ambassadeurs: BZK en UVW

Adviezen waar BZK, EZK, UvW, IPO, VNG en netbeheerders mee aan de slag gaan:

- Streef naar een tweede functie in 2030 voor minimaal 80% van alle benutbare dakoppervlakten in eigendom bij overheden.
- Zet als Rijk in op de opschaling van technische én systeeminnovaties die vóór 2030 impact kunnen hebben op de versnelling van zon op daken en andere oppervlakten.
- Maak het in de uitvoeringsstrategie zon op dak mogelijk een tijdelijke ontheffing van de OZB toe te passen.
- Stel een interbestuurlijke taskforce voorkeursvolgorde zon in.

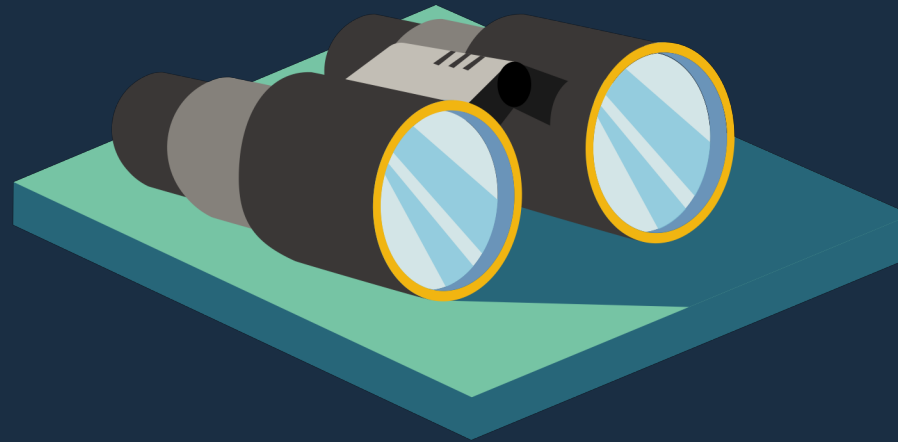
Adviezen aan een nieuw kabinet:

- Neem een duidelijk standpunt in over de voorkeursvolgorde zon en handel daarnaar in alle aspecten van het Rijksbeleid (BZK, EZK, LNV, IenW, Financiën).
- Stel een afgebakend subsidiebedrag beschikbaar om kostenverhogende aspecten bij zon op daken tijdelijk te vergoeden (bijv. versterking dakconstructies of meerkosten lichtgewicht zonnepanelen).

Adviezen waar NP RES en de regio's mee aan de slag gaan:

- Intensiveer de communicatie en kennisdeling richting de RES-regio's over de mogelijkheden om zon op daken en andere oppervlakten te versnellen.
- Maak in elke RES-regio een (aanzet tot een) gezamenlijke uitvoeringsstrategie voor zon op daken.
- Ondersteun als NP RES de RES-regio's bij de procesaanpak om te komen tot een uitvoeringstrategie.

Deel V – Vooruitblik

Dit deel van de foto bevat een vooruitblik voor de periode richting de RES 2.0 en verder.

De RES houdt niet op na 2023 en klimaatbeleid houdt niet op na 2030. De energietransitie is een van de grootste opgaven voor de komende 30 jaar.

De vooruitblik deelt aan aantal uitdagingen die we tegemoet gaan komen in deze jaren en bespreekt wat er nodig is om deze uitdagingen aan te gaan.

Daarnaast is een aantal zaken in ontwikkeling die van belang zijn voor het proces richting de RES 2.0: de RES-handreiking 2.0 en de PBL-monitor van de RES'en. Deze worden kort toegelicht.

Brede context

- Urgente opgaven komen samen in de leefomgeving: stikstof, woningbouw, biodiversiteit, landbouw en klimaat. Opgaven raken ons allemaal én elkaar, en daarmee ook de energietransitie. Niet alles kan zomaar naast elkaar. Dit maakt het behalen van de klimaatdoelen kwetsbaar.
- 'De toekomst' bereiken we niet via de werkwijze en principes van vandaag. Terugvallen op oude structuren biedt niet de oplossing. We moeten vooruitkijken naar nieuwe structuren. Keuzes zijn nodig, inhoudelijk (niet alles kan overal) én qua schaalniveau (wat landelijk, wat regionaal/provinciaal, wat lokaal?). Samenwerking is essentieel. Dit vraagt om visie als het gaat om het toekomstige energiesysteem, voorbij de bestaande belangen en posities.
- Diverse relevante rapporten zijn verschenen in aanloop naar het nieuwe kabinet: IBO Ruimte, IBO Financiën en ROB. Rode draad: Het moet meer in samenhang, niet alles kan alleen maar sectoraal. Opgaven vragen ook om een actieve rol van het Rijk, om passende budgetten en instrumenten en om interactie met de omgeving en de samenleving als geheel.
- Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten hebben een rol én verantwoordelijkheid. Vanuit vertrouwen samenwerken is nodig om de opgaven zowel ruimtelijk, economisch, institutioneel als maatschappelijk in samenhang van antwoorden te voorzien.

Energietransitie

- De Europese doelstelling voor 2030 is opgehoogd van 49% naar 55% CO₂-reductie in 2030. Ook Nederland zal meer moeten doen. Commissie van Geest schetst opties voor Nederland. Besluitvorming is aan het nieuwe kabinet. Dit kan van invloed zijn op de RES.
  - De elektriciteitsvraag zien we toenemen door elektrificatie van industrie, mobiliteit, gebouwde omgeving en glastuinbouw. Hoeveel dat precies is, wordt nog onderzocht.
  - Ook de opwek van duurzame energie neemt toe. We zien dagrecords voor wind- en zonne-energie, en tegelijkertijd zijn de klimaatdoelen voor 2020 niet gehaald.
  - De energie-infrastructuur wordt daardoor steeds crucialer. Netbeheerders bouwen aan een toekomstgericht, integraal energiesysteem. Daarbij zijn veel uitdagingen (bijvoorbeeld
- verbouwen terwijl de winkel open is en het realiseren van infrastructuur in een toch al drukke leefomgeving).
- Er is sterke samenhang tussen nationale, regionale en lokale energie-infrastructuur. Nationale regie en sturing vindt plaats in PES, regionale regie en sturing in REIS. Afstemming tussen PES en REIS is nodig om integraliteit te borgen.

Uit de praktijk: "Hoe de burens van windpark Nijmegen – Betuwe vrienden werden"

Uitdagingen voor de RES

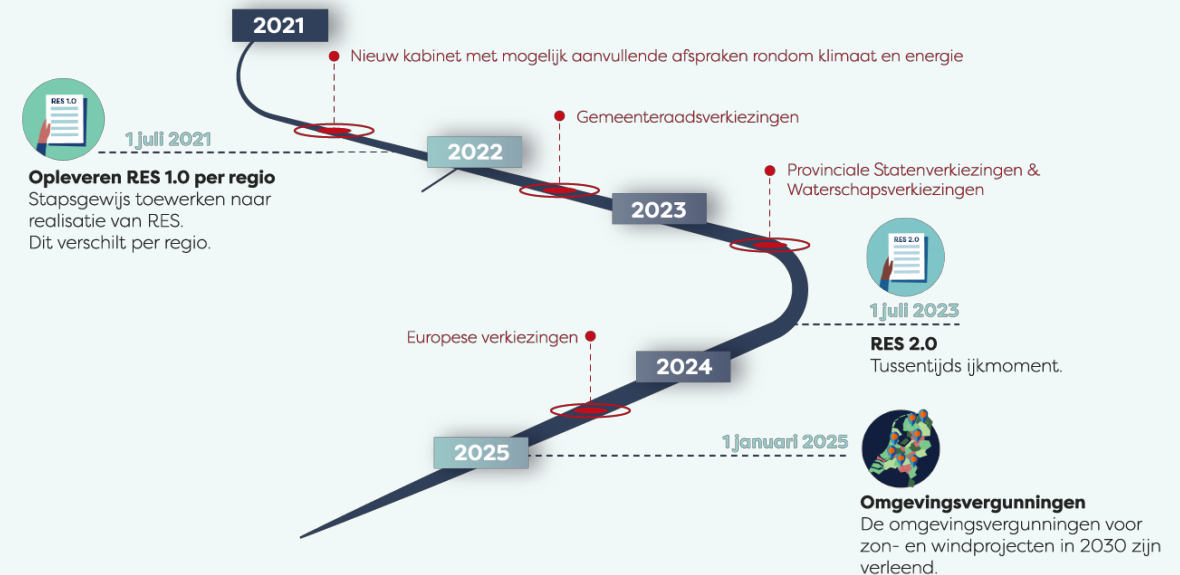
- De ontwikkeling van met name zonne-energie neemt een enorme vlucht; dit gaat sneller dan verwacht. Dit is positief voor het doelbereik, maar schept wel stevige uitdagingen voor het energiesysteem.
- Het energiesysteem is volop in ontwikkeling en niet alles kan tegelijkertijd. Prioriteren en programmeren is noodzakelijk; nationaal, regionaal én lokaal, met oog voor vraag/aanbod en samenhang (opwek, mobiliteit, landbouw, gebouwde omgeving, industrie).
- De druk op de leefomgeving is hoog. Dit vraagt om integrale afweging van opgaven in de leefomgeving. Daarbij moeten ook keuzes worden gemaakt.
- Inwoners willen op tijd betrokken zijn, hebben vragen en zorgen. Inwonersparticipatie is in de energietransitie niet altijd goed gegaan. Daar moeten we van leren: luisteren, antwoorden op zorgen, in gesprek blijven. Lokaal eigenaarschap en initiatief kan bewoners meer regie geven. Daar zijn verschillende [goede voorbeelden](#) van.

Op naar RES 2.0

Tijdpad

- De RES gaat door na 1 juli 2021. De RES'en ontwikkelen door, en werken toe naar de doelstellingen voor 2030.
- Regio's stellen in aanloop naar 2023 een RES 2.0 op. NP RES ontwikkelt hiervoor de handreiking RES 2.0. De handreiking beschrijft het proces richting de RES 2.0 en geeft houvast voor de regio's.
- De handreiking is vanaf eind september voor iedereen te vinden op www.regionale-energiestrategie.nl.

De PBL-monitor

- Het PBL brengt eind 2021 de RES 1.0-monitor uit.
- De monitor schetst zowel kwantitatief als kwalitatief de stand van zaken van de RES'en 1.0 na besluitvorming over de RES 1.0. De monitor gaat daarbij in op kwantiteit, ruimte, draagvlak en systeemefficiëntie.
- De nieuwe monitor zal ruwweg dezelfde opzet volgen als de [monitor voor de concept-RES'en](#). De monitor gaat wel dieper in op de verschillende onderwerpen.
- Door de grote ambities en het huidige realisatietempo van projecten veranderen de omstandigheden rond de RES'en. Het PBL schetst naast de stand van zaken ook de bijbehorende kansen en uitdagingen.
- Het PBL geeft geen 'oordeel' over individuele regio's. De monitor zal een algemeen beeld schetsen van de kansen en uitdagingen van de 30 regio's tezamen en waar mogelijk onderscheid maken in de kansen en uitdagingen voor gelijksoortige regio's.
- Tegelijkertijd met de monitor brengt het NP RES een nieuwe foto naar buiten.

Doorontwikkeling van de RES

- Om de doelen voor 2030 te halen in een goed proces met inwoners en betrokkenen, met ruimtelijke kwaliteit én met aandacht voor systeem en in samenhang met andere opgaven, is er de komende 10 jaar nog altijd stevige inspanning nodig.
- Hiervoor is het wel van belang dat de RES de komende fase een ontwikkeling doormaakt:
  - **Van één maatregel uit het Klimaatakkoord naar onderdeel van de hele energietransitie richting 2050.**
  - **Van vrager van ruimte naar een onlosmakelijk onderdeel van het landschap.**
  - **Van systeemefficiëntie in opwek naar een samenhangend, goed functionerend energiesysteem.**
  - **Van participatie in de RES 1.0. naar een permanente dialoog voor maatschappelijke draagkracht en politiek draagvlak.**
- Op die manier is de RES een waardevolle regionale samenwerking tussen gemeenten, provincies, waterschappen en Rijk, samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Een [samenwerking](#) die niet alleen het doel haalt voor 2030, maar mede de basis legt voor de hele energietransitie.

Nationaal Programma
RES Regionale
Energie
Strategie

---

npres.nl